

Serviceplan för Rättviks kommun 2020-2023

Inledning

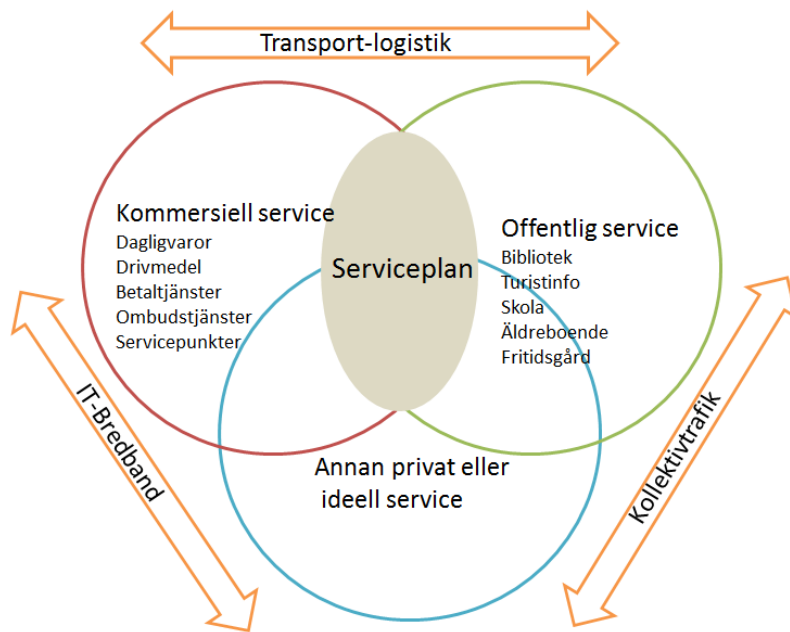
Rättviks kommun är en geografiskt utspridd kommun med områden där det finns svårigheter att tillgodose medborgarnas behov av kommersiell service. Kommersiell service kan exempelvis vara möjlighet att sätta in och ta ut kontanter, betaltjänster, drivmedel, lämna och hämta paket. I begreppet service ligger också offentlig och ideell service. Alla tre är beroende av varandra för att människor ska vilja och kunna bo, leva och driva företag på landsbygden.

Tillväxtverket har i en rapport visat att lanthandlarna skulle vara lönsamma för invånarna även om dessa subventioneras med mellan 10 000-70 000 kr i månaden. Den sociala nyttan ej inräknad. Genom att undersöka kostnader för ökat bilåkande, ökad tidsåtgång, betalningsvilja, tillgänglighetseffekter och minskade inköspriser kunde nyttan av den lokala butiken beräknas. Därtill kommer service i form av betaltjänster, paket, drivmedel med mera som ofta är kopplad till sista butiken på orten. För samhället och kommunen kan det alltså vara en god affär att underlätta driften av lanthandel genom subventioner, samordningslösningar och att arbeta med köpbeteenden. Rättviks kommun bör därför fortsätta vara öppen för, och aktivt bidra till alternativa och otraditionella lösningar för att behålla den service som är kopplad till sista servicepunkterna på orten.

Serviceplan 2020-2023

Serviceplanen ska beskriva den viktigaste tillgängliga servicen som finns på landsbygden i form av kommersiell-, ideell- och offentlig service. Serviceplanen ska också visa vad som är rimlig servicenivå och hur den ska upprätthållas. En aktuell serviceplan är viktig för kommunens egna åtgärder, men också ett krav för att olika statliga stöd och bidrag till lokala servicepunkter skall kunna utgå. En servicepunkt är ett ställe där olika tjänster finns tillgängliga, exempelvis en lanthandel.

Serviceplanen är också ett verktyg för olika aktörer som vill utveckla landsbygden och ska ses som ett komplement till kommunens översiktsplanearbete. Serviceplanen gäller under perioden 2020-2023. En serviceplan ska fungera både i ett långsiktigt strategiskt perspektiv såväl som i det kortsiktiga åtgärdsinriktade perspektivet. Här återfinns bland annat de övergripande prioriteringarna när det gäller servicefrågor samt serviceområden som är viktiga för alla kommundelarna. Om man vill kan man sedan komplettera med analys av, och åtgärder riktade till de olika orterna.

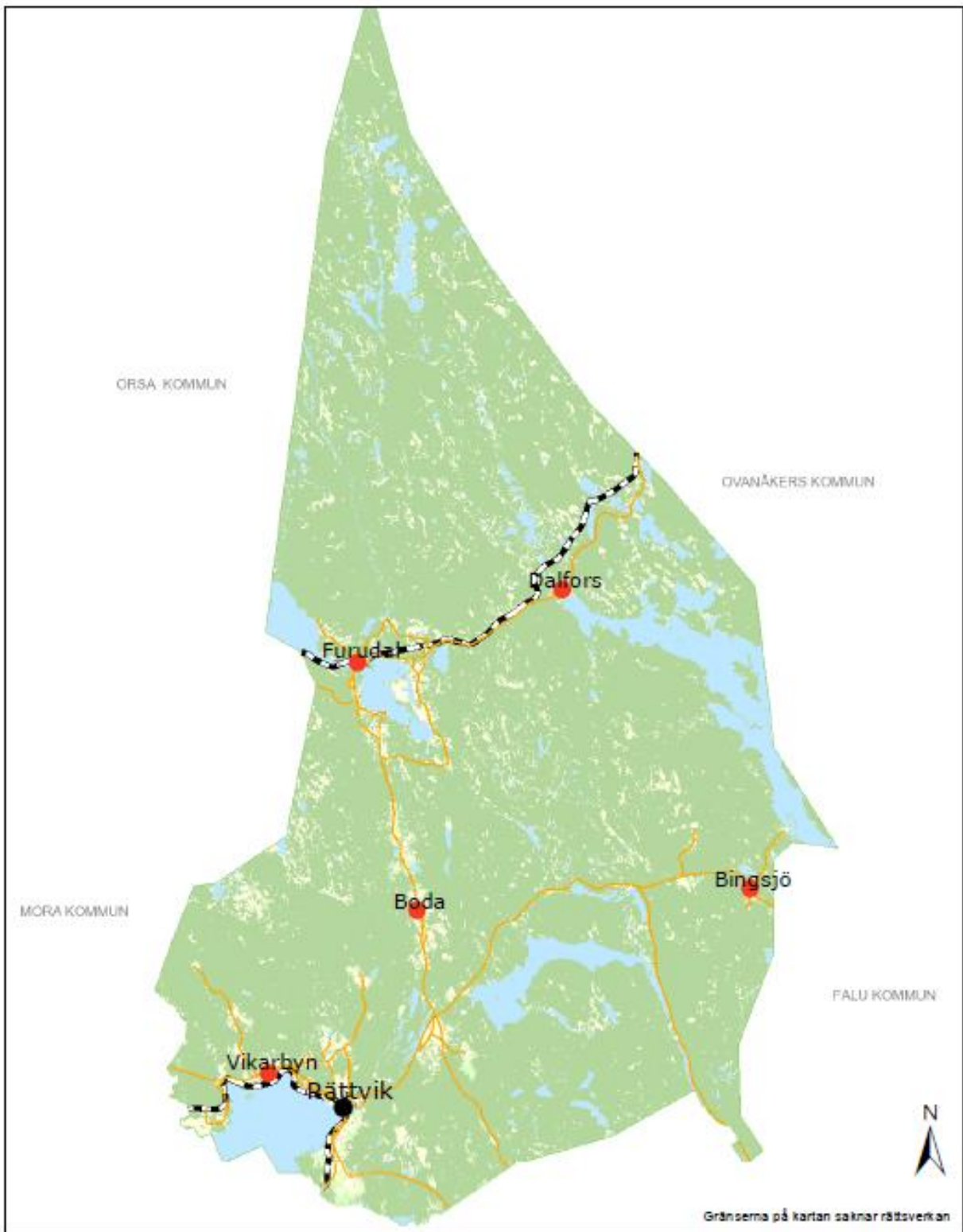
Bilden visar exempel på kommersiell, offentlig och ideell service som i någon form kan ingå i ett serviceutbud på landsbygden. Transport/logistik, IT/bredband och kollektivtrafik är viktig infrastruktur för att kunna upprätthålla ett serviceutbud. Punkten i mitten ska illustrera serviceplanen och möjligheten att kombinera nya och alternativa servicelösningar.

Avgränsningar, begrepp och definitioner

I det här sammanhanget har vi definierat landsbygden utifrån fem befintliga lanthandlare och andra servicegivare i orterna Bingsjö, Dalfors, Boda kyrkby, Furudal och Vikarbyn. Lanthandlarna är en bra utgångspunkt för prioriterade områden. Detta då lanthandlarna är ett tydligt bevis på att handlingskraft, initiativförmåga och behov i den aktuella bygden är sammantaget relativt stort jämfört med andra bygder. En god service på rimlig nivå betyder för oss en service som ska fungera tillräckligt bra för att svara mot vad som kan begäras, på en nivå där utgifter ska stå i proportion till utbytet.

Det primära målet är att lanthandeln och andra servicegivare som kompletterar varandra finns kvar på de fem prioriterade orterna, och om det inte är kommersiellt möjligt ersätts med väl fungerande servicepunkter.

En servicepunkt samlar praktisk service från myndigheter, kommuner och företag och fungerar som en social mötesplats för invånarna. Servicepunkter kan vara lösningen då butiker lagts ned eller för att stärka existerande butiker. Hemsändningsbidrag lämnas till kommuner som helt eller delvis bekostar hemsändning till hushåll av dagligvaror för att tillgängligheten till livsmedel på landsbygden ska vara tillfredsställande. Bidraget riktas till personer som har svårt att ta sig till en livsmedelsaffär.

Gränserna på kartan saknar rättsverkan

Servicepunkter i Rättvik

1:350 000

Rättviks kommun © Geodatasystemerietan

Problembeskrivning

Olika servicebehov

Service har olika innebörd för olika människor; för vissa kan närheten till en dagligvarubutik kännas avgörande, medan andra behöver besöka arbetsförmedlingens kontor regelbundet. En skola i byn kan få barnfamiljer att flytta dit, och vård och omsorgsservicen är central för många. Andra är beroende av en fungerande pakettidistribution, att kunna lämna dagskassor eller tanka fordon, för att kunna starta företag. Toleransnivån för hur långt man har till olika servicefunktioner är olika för olika service. Service kopplas till många olika aktörer; företag, myndigheter och kommuner, vilket kräver olika sätt att hantera servicefrågorna på.

Ändrade köpbeteenden

Tätortshandeln konkurrerar om lanthandelns kundunderlag. En ökad arbetspendling och koncentrationen av service till tätorten minskar köptroheten på landsbygden, då inköpen kan samordnas med utnyttjande av annan service. Samtidigt riskerar alltför många hushåll att inte längre klara sina inköp själva utan blir beroende av kommunens eller annan hjälp. De som exempelvis inte kan ta del av ny teknik av ekonomiska eller andra skäl, som inte har tillgång till bil för att pendla och handla, som inte får bankkort eller –konto, eller som är funktionsnedsatta, riskerar att marginaliseras och ställas vid sidan av utvecklingen.

Kommunala prioriteringar

Kommunen tvingas ständigt göra avvägningar mellan den ekonomiska situationen och välfärdsfrågorna. Ska en liten byskola få finnas kvar trots att befolkningsunderlaget är litet? Hur ska vård och omsorg bäst organiseras för att möta de ekonomiska kraven? Vilken omfattning ska det vara på den fysiska infrastrukturen?

Delat ansvar

Ansvar för att boende, företagare och besökare i mindre bygder/orter ska ha tillgång till en för bygden rimlig service måste delas mellan kommunen och de lokalt berörda. Många olikartade, otraditionella lösningar kan etableras om man har en samsyn och samordning med ansvar. Det är ytterst viktigt att ha helhetstänkande och förstärkt samverkan mellan lokalbefolkning, föreningsliv, det lokala näringslivet och kommunens egna verksamheter. Mobiltäckning och tillgång till bredband löper som en röd tråd genom allt arbete på området landsbygdsutveckling och visar att servicefrågorna måste hanteras i ett större sammanhang. Samtidigt gör den breda innebörden av service att avgränsningar är nödvändiga för ett tydligt arbetssätt.

Olika aktörers roller

Länsstyrelsens roll

- Länsstyrelsen ansvarar för hanteringen av stöd till kommersiell service, så som hemsändningsbidrag, servicebidrag och driftstöd till särskilt utsatta glesbygdsbutiker.
- Länsstyrelsen ansvarar för stöd inom landsbygdsprogrammet, så som investeringsstöd för service på landsbygden, småskalig infrastruktur, samlingslokaler och andra typer av stöd till landsbygden.

- Länsstyrelsen har kompetens knuten till sig för rådgivning till butiker vilken efter överenskommelse kan avropas.
- Projekt som avser att testa nya innovativa servicelösningar och som har länsövergripande karaktär kan söka projektmedel från Länsstyrelsen.
- Det är länsstyrelsen som har ansvar för att ta fram och genomföra regionalt serviceprogram i Dalarna
- Länsstyrelsen ansvarar för hantering av stöd inom tillväxtverket, för lokala servicelösningar.

Kommunens roll

- Samverka kring serviceplanens intentioner som en del av landsbygdsprogrammet i samverkan med övriga förvaltningar och andra aktörer.
- Bevaka dagligvaruförsörjningens utveckling inom Rättviks kommun.
- Råd ge butiksägaren vid ansökningar om projektstöd, stöd för kommersiell service samt vid kontakt med myndigheter om så önskas.
- Stödja lokala utvecklingsprojekt.
- Erbjuder hemsändningsbidrag till butikerna.
- Möjlighet till samtal med handlare och befolkning kring aktuella servicefrågor när så önskas.
- Information till övriga förvaltningar på förekommen anledning.
- Stödja handlaren med förändring och utveckling av sin verksamhet om så önskas.

Butikens roll

- Företagsekonomiskt driva sin butik på bästa sätt.
- Erbjuder hemsändningsbidrag till kunderna.
- Föra dialog med och delta i länsstyrelsen och kommunens utvecklingsinsatser.

Andra aktörers roll

- Byutvecklingsgrupper/intresseföreningar. Dessa ansvarar för att göra sin utvecklingsplan, för hur man vill organisera service i byn och hur den ska underhållas och utvecklas.
- Coompanion har näringslivs- och landsbygdsutveckling med fokus på social hållbarhet i Dalarna.
- Företagarna, medlemsförening för företag i Dalarna. Finns även som lokal förening i Rättvik.
- Hela Sverige Ska Leva, intresseorganisation för helhetsperspektiv på hela landet. Några fokusområden att särskilt nämna är service, lokal utvecklingsplanering, infrastruktur och hållbarhet.

Övergripande mål för service på landsbygden

Det övergripande målet med serviceplanen är att försöka skapa nya hållbara servicelösningar på landsbygden som utgår från de lokalt varierande förutsättningar som finns i varje kommun. Det ska finnas en god service på rimlig nivå för alla som bor, besöker och verkar i Rättviks kommun är ambitionen.

Detta uppnås genom att kommunen, näringslivet och de ideella krafterna verkar för:

- Att lanthandeln och andra servicegivare som kompletterar varandra finns kvar på fem prioriterade orter, och om det inte är kommersiellt möjligt är ambitionen att de ersätts med väl fungerande servicepunkter.
- En ökad samverkan kring lokaler, logistik och servicetjänster.
- Att hitta nya tekniska lösningar och innovativa idéer.
- En tydligare koppling till vikten av en stark lokal ekonomi.

En stark lokal ekonom och hållbarhetsmål

För att servicen och de större kollektiva nyttigheterna i form av transport-logistik, kollektivtrafik och IT-bredband ska förbättras behövs på sikt mer än pengar. Det finns många exempel på att den lokala ekonomin förstärks bäst just från basen, från gräsrotterna. Här gäller det att kommunen fortsättningsvis är med och kan fånga upp och stötta de engagemang som finns. Vad kännetecknar egentligen en stark lokal ekonomi? Många och mycket handlar det om att en stor del av de varor och tjänster som utbyts sker lokalt. De mervärden som skapas återinvesteras i stor grad också lokalt. När producenter och konsumenter närmar sig varandra finns goda möjligheter att både skapa trygghet mellan människor samtidigt som den totala miljöbelastningen sjunker. En kartläggning av detta har t ex gjorts i Furudal genom en s k LEA, Lokal Ekonomisk Analys i samarbete med Coompanion.

Detta är livsavgörande för att skapa en motståndskraftig kommun, ett samhälle som kan hantera snabba förändringar.

Även om det finns gott om riktigt positiva undantag så är produktionen av varor i Rättviks kommun mycket centraliserad och transportberoende. Detta i likhet med övriga Sverige. Vi har byggt upp storskaliga och sårbara system för energi, vatten och avloppsförsörjning. Där långa transporter och JIT, ”Just In Time” leveranser är mer regel än undantag och har lett till att vi har 2-3 dagars förbrukningslager av mat i affärerna. Om en kris uppstår finns det sällan några reserver och vår självförsörjningsgrad behöver öka.

De horisontella målen miljö, jämställdhet och integration är viktiga för en hållbar utveckling som är avsikten med serviceplanen. Exempelvis är miljöpåverkan stor vid transporter som måste ske om tillgänglig service inte kan erbjudas i närområdet. Många landsbygdskommuner är i behov av inflyttare. Samtidigt är många personer med utländsk bakgrund i behov av jobb. Dalarnas regionala serviceprogram visar att områden som har låg tillgänglighet till service, negativ befolkningsutveckling etc. också visar traditionella könsmönster (genuskontrakt). För att serviceinsatserna ska svara mot mäns respektive kvinnors olika behov och livssituationer och att bemötandet och tillgängligheten till servicetjänster ska bli bättre för personer med funktionsnedsättning och utländsk bakgrund behövs det i samverkan tas fram handlingsinriktade mål och relevant statistisk.

Strategi

En viktig del är att se över vilka förutsättningar en ort har att upprätthålla olika servicefunktioner och hur den fysiska miljön ska utvecklas. Utbud och lokalisering av den statliga servicen, exempelvis post, polis och försäkringskassa har kommunen svårt att påverka. När det gäller den kommunala servicen behöver kommunens olika planeringssystem vara kopplade till varandra för att inte vissa utvecklingsområden ska hamna utanför. I

dagsläget har samhällsutvecklingsförvaltningens olika enheter det största ansvaret för landsbygdens olika utvecklingsområden. Kommunens ambition är att fortsätta finnas till hands för rådgivning, lotsning och samordning i nya projekt som gagnar lokala servicegivare och landsbygden. Rent ekonomiskt finns ambitionerna att fortsätta delfinansiera hemsändningsbidraget genom samtliga lanthandlare som är intresserade att delta och där behov finns. Ambitionen är också att fortsätta stötta de kommunala informationsställena som idag finns i Bingsjö och Dalfors. För att uppnå målen i denna plan bör i övrigt följande lokala strategi gälla:

- Samtliga fem orter, Bingsjö, Boda kyrkby, Dalfors, Furudal och Vikarbyn ska bedömas som strategiska ur service- och försörjningssynpunkt och bör av befolkningsmässiga och geografiska skäl ha ett grundläggande basserviceutbud.
- Kommunen ska arbeta för att kommun- och länsgränser inte är ett hinder för att upprätthålla en god service på rimlig nivå för dem som bor och verkar i kommunen.
- Förberedande samverkan över traditionella verksamhetsgränser i kommunen när faktiska risker för nedläggning och dylikt uppstår.
- Ev utredningar och förslag gällande servicefrågor skall innehålla relevanta konsekvensbeskrivningar.
- Vid behov tas handlingsplaner fram i medverkan med olika aktörer där man bestämmer vilka konkreta insatser som ska genomföras och vilken uppföljning man avser göra inom varje område. Handlingsplanen anpassas efter lokala förhållanden där platsspecifika, otraditionella servicelösningar kan förekomma.
- Planering, genomförande och uppföljning av olika insatser ska präglas av hållbarhet, jämställdhet och integration över generations- och nationalitetsgränser.

Serviceplan ortsvis

Bingsjö

Den viktigaste servicepunkten i Bingsjö är Bingsjö Lanthandel AB. Bingsjö ligger i Rättviks Finnmark. Finnmarken omfattar byarna Bingsjö, Dalstuga, Dådran och Finnbacka. Finnmarken är en av de mest avlägsna belägna delarna av Rättviks kommun.

Avståndet till Rättvik från byarna ligger i storleksordningen 40 kilometer. Rättviks finnmark, där Bingsjö är den största orten, har idag 178 invånare (samma antal som 2016).

I Bingsjö finns 32 företag registrerade inom bl.a. transport, detaljhandel och drivmedelsbolag.

SERVICEUTBUD	Vik	
	2016	2019
<i>Kopplat till butiken</i>		
Dagligvaruhandel	X	X
Apotek/apoteksombud	X	X
Post/postombud		
Kontanthering/utbetalningsavier		X
Systembolagsombud	X	X
Svenska spel	X	X
Bussgodslämning		
Paketutlämning		
<i>Annan kommersiell</i>		
Café/minicafé/catering	X	X
Restaurang/vårdshus/pizzeria		
Hotell/vandrarhem		
Kiosk		
Drivmedel	X	X
<i>Kommunal</i>		
Skola F-6		
Förskola		
Gruppboende		
Boende anpassat för äldre		
Särskilt boende för äldre		
Fritidsgård		
Biblioteksfilial		

Boda kyrkby

Boda kyrkbys upptagningsområde omfattar byarna Ovanmyra, Gulleråsen, Änderåsen-Kärvsåsen. Bygdens Coop Nära butik ligger i Boda Kyrkby och där finns också en automatstation för drivmedel samt pizzeria.

Avståndet till Rättvik från byarna ligger i storleksordningen 20 kilometer. Boda bygden har idag 1062 invånare vilket är en minskning med 14 personer från 2016.

I Boda kyrkby finns 245 företag registrerade vara av de där de dominerande branscherna är: Jordbruk, Skogsbruk och Jakt, Transport och Magasinering samt Bygg- Design- och Inredningsverksamhet.

Turist och besöksnäringen har goda förutsättningar i och med Styggforsens naturområde.

SERVICEUTBUD	Vik	
	2016	2019
<i>Kopplat till butiken</i>		
Dagligvaruhandel	X	X
Apotek/apoteksombud	X	X
Post/postombud		X
Kontanthantering/Betaltjänster		X
Systembolagsombud	X	X
Svenska spel		
Bussgodslämning	X	
Paketutlämning	X	X
<i>Annan kommersiell</i>		
Café/minicafé		
Restaurang/värdshus/pizzeria		X
Hotell/vandrarhem		
Kiosk		
Drivmedel	X	X
<i>Kommunal</i>		
Skola F-6	X	X
Förskola	X	X
Gruppboende	X	X
Boende anpassat för äldre	X	X
Särskilt boende för äldre	X	X
Fritidsgård		
Biblioteksfilial	X	X

Dalfors

Dalfors är beläget cirka 20 kilometer nordöst om Furudal längs väg 296 och 301 mot Hälsingland. Dalfors upptagningsområde omfattar även byarna Böle, Åkermo, Framnäs, Göringen, Storberget, Åssjöbo, Tungsén, Långbodarna, Dansbodarna, Flytåsen och Getryggen.

Avståndet till Rättvik från byarna ligger i storleksordningen 65 kilometer. I Dalfors finns idag 50 invånare vilket är en minskning med 2 personer sedan 2016.

I Dalfors finns 12 företag registrerade inom bland annat jordbruk, skogsbruk, anläggningsarbeten och livsmedelshandel.

Den viktigaste servicepunkten i Dalfors är Dalfors Lanthandel AB.

Dalfors läge vid Ammungen gör orten inbjudande för naturturismen och lockar många jakt- och fiskeintresserade.

SERVICEUTBUD	Vik	
	2016	2019
<i>Kopplat till butiken</i>		
Dagligvaruhandel	X	X
Apotek/apoteksombud	X	X
Post/postombud		
Kontanthantering/Betaltjänster		
Systembolagsombud		
Svenska spel		
Bussgodslämning		
Paketutlämning		
<i>Annan kommersiell</i>		
Café/minicafé	X	X
Restaurang/värdshus/pizzeria		
Hotell/vandrarhem		
Kiosk		
Drivmedel	X	
<i>Kommunal</i>		
Skola F-6		
Förskola		
Gruppboende		
Boende anpassat för äldre		
Särskilt boende för äldre		
Fritidsgård		
Biblioteksfilial		

Furudal

Furudal är centralort i före detta Ore kommun och beläget cirka 35 kilometer från Rättvik. Furudals upptagningsområde omfattar även byarna Dalbyn, Arvet, Näset, Östanvik, Sunnanhed och Östansjö. Detta område har idag 1070 invånare vilket är en ökning med 89 personer sedan 2016.

Furudals bruk med golfbana lockar många internationella gäster. På nationell nivå får Furudal många gäster genom ishockeyskolan som bedrivs under sommarmånaderna.

I Furudal med omnejd finns 283 registrerade företag. Där de största aktörerna finns inom Tillverkning- och industribranschen samt inom byggbranschen och skogsnäringen.

SERVICEUTBUD	Vik	
	2016	2019
<i>Kopplat till butiken</i>		
Dagligvaruhandel	X	X
Apotek/apoteksombud	X	X
Post/postombud	X	X
Kontanthantering/Betaltjänster	X	X
Systembolagsombud		X
Svenska spel	X	X
Bussgodslämning	X	X
Paketutlämning	X	X
<i>Annan kommersiell</i>		
Café/minicafé	X	X
Restaurang/värdshus	X	X
Hotell/vandrarhem	X	X
Kiosk	X	X
Drivmedel	X	X
<i>Kommunal</i>		
Skola F-6	X	X
Förskola	X	X
Gruppboende	X	X
Boende anpassat för äldre	X	X
Särskilt boende för äldre	X	X
Fritidsgård	X	X
Biblioteksfilial	X	X

Vikarbyn

Vikarbyn är beläget nordväst om Rättvik. Vikarbyns upptagningsområde omfattar även byarna Stumsnäs, Röjeråsen, Tammeråsen och Västbjörka. Avståndet till Rättvik från byarna ligger i storleksordningen 15 kilometer. Detta område har idag 1 789 invånare vilket är en ökning med 22 personer sedan 2016.

Den viktigaste servicepunkten i Vikarbyområdet är Hemköp.

Inom Vikarbyns upptagningsområde finns 283 företag registrerade med företag bl a inom detaljhandel och Rättviks kommuns största aktiva lantbruk

SERVICEUTBUD	Vik	
	2016	2019
<i>Kopplat till butiken</i>		
Dagligvaruhandel	X	X
Apotek/apoteksombud	X	X
Post/postombud	X	X
Kontanthantering/Betaltjänster	X	X
Systembolagsombud		
Svenska spel		X
Bussgodslämning		
Paketutlämning		X
<i>Annan kommersiell</i>		
Café/minicafé	X	
Restaurang/värdshus	X	X
Hotell/vandrarhem	X	
Kiosk		
Drivmedel	X	
<i>Kommunal</i>		
Skola F-6	X	X
Förskola	X	X
Gruppboende		
Boende anpassat för äldre		
Särskilt boende för äldre		
Fritidsgård		
Biblioteksfilial		